

ДІАГНОСТИЧНИЙ ЕТАП ФОРМУВАННЯ СЛУХОВИХ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ШКОЛІ

Стаття розкриває особливості діагностичного етапу формування слухових уявлень майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі навчальної діяльності. Простежено процес формування означеного феномена в період проходження педагогічної практики в загальноосвітній школі. Розкрито поетапність даного процесу, а саме: перший етап - спрямований на вияв рівня музичної ерудиції, що визначається необхідністю накопичення музикознавчих та методичних знань, розвитком слухових уявлень та активізацією музичного мислення; другий етап – на виявлення міри здатності до емоційного співпереживання вокально-хорової музики та спрямування на розвиток емоційно-почуттєвого ресурсу студентів та вміння використовувати його у навчально-виконавській діяльності; третій етап визначався вмінням керувати діями, з яких складається педагогічний процес, самоконтроль, самооцінка; четвертий етап було спрямовано на розкриття міри творчої спрямованості виконавської діяльності, яка проявляється у нестандартних підходах до вирішення виконавських проблем, виборі різних прийомів і засобів роботи над вокально-хоровими творами.

Ключові слова: *діагностичний етап, формування слухових уявлень, майбутні вчителі музичного мистецтва, навчальна діяльність, педагогічна практика в школі.*

Формування слухових уявлень майбутніх учителів музичного мистецтва є актуальною проблемою сьогодення. Адже перед майбутніми вчителями музичного мистецтва стоїть важливе завдання навчитися ефективно використовувати пізнавальні можливості співацького апарату для того, щоб досконало знати, як відбувається перетворення елементів зовнішньої фізичної дії у планування внутрішньої дії мислення і роботу уявлення в співацькій діяльності.

У педагогічній науці питання вокально-хорового навчання й формування слухових уявлень майбутніх учителів музичного мистецтва знайшли відображення у працях багатьох дослідників (В.Антонюк, А.Болгарський, Л.Василенко, Н.Гребенюк, Л.Дмитрієв, О.Єременко, К.Завалко, І.Колодуб, К.Мазуріна, А.Менабені, І.Назаренко, О.Отіч, Г.Падалка, О.Рудницька, Г.Стасько, Т.Ткаченко, О.Шульпяков, Ю.Юцевич та ін.). Адже розвиток музичних уявлень студентів факультетів мистецтв відбувається на основі поступового накопичення їх слухових вражень та індивідуального слухового досвіду. Дослідники доводять, що вміння співати й вміння слухати, у взаємодії дають поштовх для розкриття власних слухацьких якостей виконавця, активізують спроможність аналізувати у процесі співу його якість.

З метою виявлення вихідного стану та рівнів слухових уявлень майбутніх учителів музичного мистецтва нами було проведено психолого-педагогічне діагностування досліджуваного феномена за розробленими критеріями та показниками (констатувальний експеримент). Діагностична перевірка вихідних даних слухових уявлень майбутніх учителів музичного мистецтва мала виключне значення у нашому дослідженні, оскільки саме з'ясування початкового рівня досліджуваного явища дало змогу визначити окремі недоліки та окреслити схему подальшої педагогічної роботи даного напрямку студентів спеціальності «Музичне мистецтво».

Процес констатувального дослідження проходив у чотири етапи, а саме: *перший етап* був спрямований на вияв рівня музичної ерудиції, що визначається необхідністю накопичення музикознавчих та методичних знань, розвитком слухових уявлень та активізацією музичного мислення; *другий етап* – на виявлення міри здатності до емоційного співпереживання вокально-хорової музики та спрямування на розвиток емоційно-почуттєвого ресурсу студентів та вміння використовувати його у навчально-виконавській діяльності; *третій етап* визначався вмінням керувати діями, з яких складається педагогічний процес, самоконтроль, самооцінка; *четвертий етап* було спрямовано на

розкриття міри творчої спрямованості виконавської діяльності, яка проявляється у нестандартних підходах до вирішення виконавських проблем, виборі різних прийомів і засобів роботи над вокально-хоровими творами. Завершальним етапом процесу констатувального дослідження був сформований узагальнений експериментальний інструментарій аналізу на виявлення основних недоліків формування слухових уявлень за навчальною діяльністю майбутніх фахівців I-IV курсів спеціальності «Музичне мистецтво» вищих навчальних закладах України.

Перший етап констатувального експерименту було спрямовано на виявлення показників визначеного нами критерію: *рівня музичної ерудиції*, а саме: змістовність і переконливість аналізу вокально-хорових творів, що виконуються; обізнаність у жанрових і стильових особливостях вокально-хорових творів, що виконуються; системність і гнучкість знань щодо історико-теоретичних основ хорового виконавства. На даному етапі педагогічного діагностування використовувалися методи тестування, письмового опитування та анкетування.

Для виявлення інтересів студентів до аналізу хорових творів нами було застосовано методику тестування на основі «Тесту на відношення до диригентської діяльності» (В.Петрушина) [1]. Доцільно зауважити, що тести (з англ. test – випробування), використовуються у педагогічних дослідженнях як оптимальний засіб оцінювання окремих психологічних рис, властивостей чи інших психологічних характеристик людини (інтересів, емоційних реакцій тощо) [2]. Зручність використання тестів у дослідницькій роботі пов'язується передусім із відносною простотою процедури й обладнання, безпосередньою фіксацією результатів, можливістю їх використання як індивідуально, так і для цілих груп, зручністю математичної обробки, короткочасністю проведення та обробки результатів.

Обробка результатів тестування проводилася аналогічно за підсумовуванням кількості відповідей та переведенням їх у бали згідно ключа. Кожний бал ставиться у випадку збігу відповіді з тим, що знаходиться в ключі. Таким чином обробка отриманих балів здійснювалась за таким принципом: 21-30 балів – високий рівень; 20-15 балів – середній рівень; 10-14 балів – низький рівень. За отриманими результатами тестування студенти розподілилися на три групи: високий рівень – 33,2%; середній рівень – 48,1%; низький рівень – 18,7%.

Для визначення ступеня прояву обізнаності у жанрових і стильових особливостях вокально-хорових творів нами було проведено письмове *опитування* студентів [1], що показало: більшість студентів вважають, що хорове мистецтво є важливим та сприяє росту їхнього професійного становлення, пояснюючи тим, що розвиваючи себе у цьому напрямку вони набувають знання та досвід, що значно впливає не лише на якість фахової підготовки а й сприяє росту загального рівня інтонаційно-слухового виховання (70%).

Більшість студентів відповідально ставляться до вивчення класичних творів та народних пісень на заняттях диригентсько-хорового циклу, та із зацікавленістю працюють із сучасними хоровими творами на навчальних заняттях, пояснюючи тим, що включення цих творів до навчальної програми сприяє покращенню знань та росту їхнього професійного рівня (60%).

Як показало опитування, майбутні фахівці вважають, що диригентсько-хорова підготовка є важливим елементом фахового становлення вчителя музики як майбутнього керівника хорового колективу (55%). Серед особистісних якостей, що сприяють успішності в диригентсько-хоровій роботі, були названі: загально-музичні здібності (68%), комунікативність (53%), компетентність (51%), емоційність (36%), творчість (21%).

На виявлення показників критерію *міри здатності до емоційного співпереживання вокально-хорової музики* було спрямовано **другий етап** констатувального експерименту, що визначався виявленням власного ставлення до вокально-хорового твору; здатністю до сценічного перевтілення; розвиненістю художньо-образного мислення. На даному етапі дослідницької роботи ми спробували діагностувати запропоновані показники застосувавши **методи рейтингу, тестування самооцінки**.

Реалізація даного дослідження, на виявлення міри здатності до емоційного співпереживання вокально-хорової музики проводилася під час навчального процесу на індивідуальних та практичних заняттях, у класі хорового диригування та практикуму роботи з хором колективом. Запропоноване дослідження поєднало опосередковане спостереження і опитування компетентних фахівців – викладачів диригентсько-хорових дисциплін. Згідно оцінок експертів за п'ятибальною шкалою, визначався рівень власного ставлення до вокально-хорового твору; здатність до сценічного перевтілення; розвиненість художньо-образного мислення.

Високу оцінку отримали студенти, які швидко та якісно, усвідомлюючи та осмислюючи досвід власної діяльності, виконали поставлене завдання. Так, майбутні фахівці, на практикумі роботи з хором колективом виявляли здатність до сценічного перевтілення, що проявлялося в усвідомленні емоційної виразності хорового твору, використовували перцептивні методи діагностики для визначення внутрішнього емоційного стану хористів.

Результати обробки експертів показали, що середня оцінка значення показника володіння знаннями, вміннями та навичками досліджуваних студентів коливається в межах від 3,5 до 3,9 балів. Викладачі також відмічали найбільш поширені недоліки рівня готовності студентів до професійно-практичної діяльності. Так, за оцінюванням компетентних фахівців, до високого рівня було віднесено 19% досліджуваних, до середнього 48%, до низького – 33% респондентів.

З метою визначення уміння студентів створювати творчу атмосферу, яка допомагала сценічному перевтіленню, на хорових заняттях нами було застосовано методи *тестування* та *самооцінки* які дозволили визначити рівень готовності студентів до процесу практичної діяльності, а саме: самостійність вибору сценічно-творчих методів розкриття хорового твору; та особистісного ставлення до сценічної складової при роботі над хором твором. Це обумовлено тим, що самооцінка як вияв самосвідомості впливає на усі професійні прояви особистості. Адже вміння майбутнього фахівця об'єктивно оцінити рівень своєї сценічної підготовленості, розвиненість художньо-образного мислення, володіти секретами творчої взаємодії на хорових заняттях можливе тільки завдяки гармонійному поєднанню педагогічної та виконавської майстерності з засобами сугестивних впливів на хористів колектив.

Підсумковий контроль даного експерименту містив співставлення результатів викладачів та респондентів за поставленими вимогами. Так, самооцінка студентів дещо різнилася від оцінки фахівців: була як заниженою, так і завищеною. За оцінюванням до високого рівня було віднесено 18% досліджуваних, до середнього 50%, до низького – 32% респондентів.

Узагальнення результатів другого етапу констатувального експерименту дозволило виявити рівні прояву визначеного нами критерію: *міри здатності до емоційного співпереживання вокально-хорової музики*.

На виявлення особливостей *вміння керувати діями, з яких складається педагогічний процес, самоконтроль та самооцінка* було спрямовано **третій етап** констатувального експерименту, а саме: вияв зацікавленості до інноваційних технологій у вокально-хоровому навчанні; потреба самоусвідомлення фахової діяльності; прояв стилю педагогічного керівництва хором. На виявлення наявності запропонованих показників, враховуючи достовірність, правдивість, емоційного зв'язку пов'язану з хором мистецтвом, ми застосували **метод** усного та письмового *експрес-завдання*, сутність якого полягала в умінні використовувати інноваційні технології у вокально-хоровому навчанні, самовдосконаленні та вияву власного педагогічного стилю у керуванні хором колективом.

Наша робота проходила у два етапи: 1) прослуховування хорових творів з використанням технологій візуалізації для більш ефективної реалізації студентів до диригентсько-хорової роботи; 2) розробка конкретних вправ для розвитку музично-педагогічного спілкування.

Так, на визначення емоційного реагування та особливостей застосування інноваційних технологій, студентам було запропоновано *звукову анкету*, в якій було

репрезентовано зразки хорового мистецтва, що входять до навчальної програми. Основу звукової анкети склали фіксації оціночного ставлення до хорової музики студентів на базі вже набутого ними досвіду в процесі навчання.

У ході експериментальної роботи студентам було запропоновано проаналізувати засоби використання різних видів інноваційних технологій при роботі із запропонованими хоровими творами та пояснити особистісне ставлення до них. Так, оцінюючи результати першого експериментального етапу, до високого рівня було віднесено студентів, які назвали назву хорового зразка та його автора, надали характеристику образного змісту, що виник при прослуховуванні та аргументовано висловили можливість застосування інноваційних технологій – 24% респондентів.

Студенти, які назвали назви творів та їх авторів, надавали вербальну оцінку, щодо інтерпретації художнього образу, але не могли пояснити вплив інноваційних технологій на сприйняття хорового зразка або їхнє висловлювання обмежувалося одиночними висловлюваннями типу «подобається», «не подобається», було віднесено 43% студентів, що склали показники середнього рівня.

До низького рівня було віднесено 33% досліджуваних, які виявили незадовільні знання, щодо зразків хорового мистецтва. Так, при визначенні хорових творів та їх авторів студенти нерідко помилялися, але емоційно реагували на них, намагалися пояснити своє розуміння художнього образу.

Результати третього етапу констатувального експерименту дозволило виявити рівні прояву визначеного нами критерію, а саме *вміння керувати діями, з яких складається педагогічний процес, самоконтроль та самооцінку*:

Високий рівень виявили майбутні фахівці, що вправно володіють знаннями в галузі хорового мистецтва із використанням фахового тезаурусу: розуміють основні аспекти відбору педагогічно-доцільного та високо-художнього хорового репертуару в процесі диригентсько-хорової роботи; володіють здатністю до психолого-педагогічних орієнтацій у диригентсько-хоровому виконавстві, що спрямована на розвиток рефлексивної здатності аналізу, міркувань та оцінки процесу і результату професійної діяльності. До високого рівня віднесено 15% опитаних. *Середній рівень* склали студенти у яких досить сформовані показники ступеня організації диригентсько-хорової діяльності щодо створення педагогічного процесу на хорових заняттях, студенти розуміють значущість знань в галузі музичного мистецтва та володіння фаховим тезаурусом, але їх розвиток самоконтролю та самооцінки без яскравого вираження, що пов'язана з вмінням керувати педагогічним процесом у сфері диригентсько-хорової діяльності. Середній рівень зафіксовано у 48% респондентів. *Низький рівень* склали студенти у яких виявився недостатній рівень компетентної орієнтації, що сприяє володінню фахового тезаурусу та здатності до психолого-педагогічної орієнтації у диригентсько-хоровому виконавстві. До низького – 37% досліджуваних.

За результатами констатувального діагностування, згідно якого більша частина майбутніх учителів музичного мистецтва показала низький та середній рівень сформованості слухових уявлень, свідчить про необхідність розробки спеціальної поетапної методики формування означеного феномена у студентів та проведення цілеспрямованої педагогічної роботи.

У висновках слід підкреслити, що запропоновані діагностичні методики, на матеріалі прослуханих хорових творів та емоційного реагування на них, дали змогу виявити, що дана спроба є досить складною і потребує доцільного планування, а також, як показала перевірка, розробка комплексної системи з використанням прослуховування та можливостей використання інноваційних технологій при роботі над хоровими творами у процесі формування слухових уявлень майбутніх учителів музичного мистецтва є досить багатоплановою та перспективною. Такі показники свідчать про необхідність проведення спеціальної педагогічної роботи з майбутніми фахівцями щодо вивчення творів хорового мистецтва, особливостей художньо-змістового наповнення музичних творів, можливих виконавських труднощів та їх подолання, педагогічної доцільності використання хорових творів у майбутній роботі з учнями.

Література

1. Петрушин В.И. Музыкальная психология: Учебное издание для студентов и преподавателей. / В.Петрушин. – М.: Академический Проект, 2006. – 400с.
2. Решетников П.Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей: рождение мастера: книга для препод. высш. и средн. пед. учеб. заведений / Петр Решетников. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 301 с.

References

1. Petrushin V.I. Muzykal'naya psikhologiya: Uchebnoye izdaniye dlya studentov i преподаvateley. / V.Petrushin. – М.: Akademicheskii Proyekt, 2006. – 400s.
2. Reshetnikov P.Ye. Netraditsionnaya tekhnologicheskaya sistema podgotovki uchiteley: rozhdeniye мастера: kniga dlya prepod. vyssh. i sredn. ped. ucheb. zavedeniy / Petr Reshetnikov. – М.: VLADOS, 2000. – 301 s.

The article reveals the features of the diagnostic stage of the formation of auditory representations of future teachers of musical art in the process of educational activity. Traced the process of the formation of a certain phenomenon during the period of pedagogical practice in the general education school. The stage-by-stage nature of this process is revealed, namely: the first stage is aimed at revealing the level of musical erudition, which is determined by the need to accumulate musicological and methodological knowledge, the development of auditory representations and the activation of musical thinking; the second stage - to reveal the degree of the ability to emotionally empathize with the vocal-choral music and the direction for developing the emotional-sensual resource of students and the ability to use it in the teaching and performing activities; the third stage was determined by the ability to direct the actions, of which the pedagogical process, self-control, self-esteem consists; the fourth stage was aimed at revealing the creative direction of performing activities, which manifested itself in non-standard approaches to solving executive problems, choosing different methods and means of working on vocal-choral works.

Keywords: *diagnostic stage, formation of auditory representations, future teachers of musical art, educational activity, pedagogical practice in school.*

УДК 37.016:78

Лю Мяони

ТВОРЧО-ВИКОНАВСЬКИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-МОВЛЕННСВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Стаття розкриває творчо-виконавський аспект формування вокально-мовленнєвої культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Розкрито значення українського вокального мистецтва. Розроблено поетапну методіку формування вокально-мовленнєвої культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. Перший етап – адаптивно-орієнтаційний – забезпечує усвідомлену зорієнтованість студентів на якість ретрансляції культурних зразків у вокальному виконавстві (українського вокального мистецтва). Другий етап - пізнавально-інформаційний – сприяє розширенню та поглибленню мистецького тезаурусу (орфоепічних норм української літературної мови та їх використання у практичному вокальному-виконавстві). Третій етап – творчо-евристичний – полягає в удосконаленні якості вимовляння поетичних текстів та адаптаційної роботи з поєднання високохудожнього вокального виконання за рахунок виведення фонем та конструктів вокальних творів та відпрацювання еталонного вокального звучання. Визначено методи та форми роботи творчо-виконавський напрямку формування вокально-мовленнєвої культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: *вокально-мовленнєва культура, майбутні вчителі музичного мистецтва, методи та форми творчо-виконавської роботи.*